

ETIŠKO ELGESIO VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE MOKOMOJI PRIEMONĖ

Etiško elgesio viešuosiuose pirkimuose mokomoji priemonė (toliau – mokomoji priemonė) skirta viešųjų pirkimų specialistams, vykdančioms viešuosius pirkimus (toliau – pirkimai). Mokomosios priemonės paskirtis – apibrėžti viešųjų pirkimų specialistų profesinės etikos ir elgesio principus pirkimuose, skatinti jų taikymą profesinėje veikloje, užkirsti kelią neetiškam elgesiui bei padėti priimti sprendimus, profesinėje veikloje susidūrus su skirtingomis vertybėmis ir interesais. Su mokomąja priemone turėtų susipažinti perkančiosios organizacijos vadovas bei visi viešųjų pirkimų specialistai: viešojo pirkimo komisijos nariai, ekspertai, pirkimų organizatoriai ir kiti asmenys.

Viešųjų pirkimų specialisto misija – siekti valstybės biudžeto lėšų racionalaus panaudojimo vykdant pirkimus, užtikrinant, kad perkančioji organizacija mažiausiomis sąnaudomis įsigytų labiausiai jos poreikius, taip pat socialinius visuomenės, aplinkos apsaugos poreikius atitinkančias prekes, paslaugas ar darbus. Etiškas elgesys pirkimuose padeda sumažinti korupcijos, draudžiamų susitarimų, sukčiavimo ir kitokio netinkamo elgesio apraiškas bei sustiprinti pasitikėjimą valstybės valdymu.

Viešųjų pirkimų specialistas eidamas pareigas turi laikytis etikos ir moralės normų, vadovautis objektyvumo, nešališkumo, efektyvumo, atsakomybės, konfidencialumo ir profesionalumo principais.

1. Dovanos

Dovanos sąvoka gali būti išvedama iš Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (Žin., 2000, Nr. 74-2262) apibrėžtos dovanojimo sutarties sampratos. Dovana yra laikomas bet kuris materialinę vertę turintis daiktas, paslauga ar kita nauda, siūloma ir suteikiama viešųjų pirkimų specialistui, kai tai yra ar gali būti susiję su tiesioginiu ar netiesioginiu poveikiu jo veiksams ar sprendimams. Išsamią informaciją ir paaiškinimus, susijusius su dovanų politika valstybės tarnyboje, pateikia Vyriausiosios tarnybinės etikos komisija savo tinklalapyje www.vtek.lt. Tuo tarpu dovanų politika viešuosiuose pirkimuose nėra reglamentuota.

Viešųjų pirkimų specialistai, kurie patenka į asmenų, dirbančių valstybinėje tarnyboje, apibrėžimą pagal Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymą (Žin., 1997, Nr. 67-1659) (toliau – Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas) turi atsižvelgti į visas šias taisykles:

- politikams, valstybės ir savivaldybių pareigūnams ir kitokiems valstybės tarnautojams ir jų artimiesiems giminaičiams, kai tai susiję su politiko, pareigūno ar valstybės tarnautojo tarnybine padėtimi ar tarnybinėmis pareigomis dovanas priimti draudžiama;
- jei dovana gauta viešųjų pirkimų specialistui nežinant (jam nesant), jis turėtų nedelsdamas dovaną gražinti atgal ją įteikusiam asmeniui. Jei asmuo, palikęs dovaną, nėra žinomas, dovaną rekomenduojama registruoti perkančiosios organizacijos dovanų registre (jei toks yra) arba apie tai informuoti tiesioginį vadovą.

Viešųjų pirkimų specialistams, kurie nepatenka į asmenų, dirbančių valstybinėje tarnyboje, apibrėžimą pagal Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymą, rekomenduojama atsižvelgti į šias taisykles:

- laikytis perkančiojoje organizacijoje nustatytos dovanų politikos (jei tokia politika perkančiojoje organizacijoje taikoma);
- viešojo pirkimo vykdymo metu nepriimti, neprašyti net ir mažaverčių dovanų, pinigų ar neatlygintinų paslaugų, išskirtinių lengvatų ar nuolaidų, jei jos teikiamos iš jame dalyvaujančių tiekėjų. Jei žinomi subtiektėjai, rekomenduotina nepriimti dovanų ir iš jų;
- viešojo pirkimo sutarties vykdymo metu leidžiama priimti oficialias simbolinės vertės reprezentacinio pobūdžio reprezentacines dovanas (puodeliai, bloknotai, rašikliai ir pan.), kurias siūlytume registruoti perkančiosios organizacijos dovanų registre. Jei tokio registro perkančiojoje organizacijoje nėra, apie tokias dovanas informuoti tiesioginį vadovą;

Atsisakant dovanos dovanotojui reikėtų mandagiai paaiškinti atsisakymo motyvus (paaiškinant, kad dovanos pirkimo vykdymo metu priėmimas nesuderinamas su atliekamomis funkcijomis, siekiant vengti bet kokios įtakos sprendimų priėmimui ar pan.).

2. Nešališkumas

Viešųjų pirkimų specialistas atlieka pirkimus nepriklausomai nuo tiekėjų, kitų viešųjų pirkimų specialistų, vadovo, kitų asmenų ir vadovaudamasis Viešųjų pirkimų įstatymo bei kitų teisės aktų reikalavimais. Priimdamas sprendimus vengia išankstinės nuostatos, vadovaujasi visiems vienodais vertinimo kriterijais, vengia asmeniškumo, atsižvelgia į tame pirkime dalyvaujančių ekspertų nuomonę ir kitus objektyvius veiksnius. Viešųjų pirkimų specialistas yra dėmesingas kito asmens teisėms, pareigoms bei teisėtiems interesams, nepiktnaudžiauja kito asmens klaidomis ar nežinojimu. Patekęs į situaciją, kai negali likti nešališkas, viešųjų pirkimų specialistas informuoja vadovą ir (ar) viešojo pirkimo komisijos pirmininką ir nusišalina nuo sprendimų priėmimo. Paprastai nusišalinimas reikalingas, kai gali būti pažeisti viešieji ir privatūs interesai, tačiau kartais nešališku likti trukdo ir moralinės nuostatos, kai pirkime dalyvauja ne giminystės, o kitais ryšiais (pavyzdžiui, draugystės) susiję asmenys. Specialistas turi teisę nusišalinti nuo sprendimo priėmimo ir tokiais atvejais.

3. Atsakomybė

Viešųjų pirkimų specialistas asmeniškai atsako už savo priimtus sprendimus, o prireikus juos pagrindžia ir paaiškina. Savo profesines pareigas viešųjų pirkimų specialistas turi atlikti kompetentingai, o neturėdamas pakankamai įgūdžių ar žinių – informuoja tiesioginį vadovą bei pats siekia nuolat tobulinti žinias viešųjų pirkimų srityje. Viešųjų pirkimų specialistas nevykdo neteisėtų pavedimų ir nurodymų ir apie tai nedelsiant raštu arba žodžiu praneša tiesioginiam vadovui. Tuo atveju, kai neteisėtus nurodymus teikia tiesioginis vadovas, viešųjų pirkimų specialistas raštu apie tai informuoja aukštesnio lygio vadovą.

4. Sąžiningumas ir skaidrumas

Savo profesines pareigas viešųjų pirkimų specialistas vykdo sąžiningai ir dorai, nesinaudodamas tarnybine padėtimi siekiant gauti asmeninės naudos. Viešųjų pirkimų specialistas teisės aktų nustatyta tvarka deklaruoja asmeninius interesus, kurie gali sukelti viešųjų ir privačių interesų konfliktą bei įtakoti objektyvių (nešališkų) sprendimų priėmimą. Vykdydamas pirkimus, specialistas priima tik pagrįstus sprendimus bei tinkamai juos įformina. Savo atskirąją nuomonę vykdamas pirkimus specialistas pateikia atskirai, raštu motyvuodamas savo sprendimą.

5. Viešųjų ir privačių interesų konfliktai

Viešųjų ir privačių interesų konfliktas paprastai apibūdinamas kaip privačių ir visuomeninių interesų susidūrimas, galintis netinkamai paveikti tarnybinių pareigų atlikimą. Viešųjų ir privačių interesų derinimas valstybės tarnyboje reglamentuojamas Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymu (Žin., 1997, Nr. 67-1659; 2000, Nr. 18-431). Tuo tarpu pirkimuose, siekiant išvengti viešųjų ir privačių interesų konflikto, prieš pradėdamas vykdyti pirkimą viešųjų pirkimų specialistas turi pasirašyti nešališkumo deklaraciją ir, atsiradus aplinkybėms, kurios gali sukelti viešųjų ir privačių interesų konfliktą, raštu pranešti apie tai viešojo pirkimo komisijos nariu (ekspertu), pirkimą vykdančiu asmeniu jį paskyrusios perkančiosios organizacijos vadovui. Viešųjų pirkimų specialistui draudžiama atlikti pirkimo procedūras, jeigu jis:

- yra susijęs šeimos, artimos giminystės arba svainystės ryšiais su tiekėjo (tiekėju), dalyvaujančių viešajame pirkime, atstovais. Šeimos ir artimos giminystės ryšiais susijęs asmenys yra sutuoktiniai (buvę sutuoktiniai), vaikai (įvaikiai), tėvai (itėviai), broliai, seserys (įbroliai, įseserės), pusbroliai, pusseserės, senoliai ar vaikaičiai;
- yra pirkime dalyvaujančio tiekėjo akcininkas;
- gauna iš pirkime dalyvaujančio tiekėjo bet kokios rūšies pajamų;
- yra veikiamas kitų sąlygų, galinčių sukelti viešųjų ir privačių interesų konfliktą.

Tuo atveju, kai pirkimas yra įvykęs ir perkančiosios organizacijos vadovas turi pasirašyti pirkimo sutartį, tačiau jis yra susijęs su pirkimo sutartį laimėjusiu tiekėju ir dėl to kyla viešųjų ir privačių interesų konfliktas, rekomenduojame nutraukti pirkimą.

Pažymėtina, kad kiekvienas atvejis yra individualus, todėl turėtų būti vertinamas atskirai, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes.

6. Konfidencialumas

Viešųjų pirkimų specialistas užtikrina gaunamos informacijos konfidencialumą, kuri tampa jam žinoma atliekant pirkimus, nenaudoti jos siekiant asmeninės naudos, ar siekiant proteguoti tiekėją ir sudaryti jam palankesnes sąlygas dalyvauti bei laimėti pirkime, o prieš pradėdamas vykdyti pirkimą, pasirašo konfidencialumo pasižadėjimą. Konfidencialumo sąvoka nustatyta Viešųjų pirkimų įstatymo (Žin. 1996, Nr. 84-2000; 2006, Nr. 4-102; 2008, Nr. 81-3179; 2010, Nr. 25-1174) 6 straipsnyje. Informacija, kuri laikoma komercine (gamybine) paslaptimi, nustatyta Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.116 straipsnyje – jeigu informacija turi tikrą ar potencialią komercinę (gamybinę) vertę dėl to, kad jos nežino tretieji asmenys ir ji negali būti laisvai prieinama dėl šios informacijos savininko ar kito asmens, kuriam savininkas ją yra patikėjęs, protingų pastangų išsaugoti jos slaptumą. Informaciją, kuri negali būti laikoma komercine (gamybine) paslaptimi, nustato įstatymai. Konfidencialia informacija nelaikytina pasiūlymo kaina bei kita informacija, kurią įpareigoja skelbti Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatos. Viešojo pirkimo dalyvių reikalavimu, perkančioji organizacija turi supažindinti dalyvį su kitų dalyvių pasiūlymo turiniu, išskyrus jų nurodytą konfidencialią informaciją. Tuo atveju, jeigu dalyvis pasiūlyme nurodė, kad konfidenciali informacija sudaro visą jo pateiktą pasiūlymą arba kaip nekonfidencialią informaciją nurodė tik viešai skelbiamą informaciją (pavyzdžiui, tik pasiūlymo kainą), tuomet perkančioji organizacija galėtų kreiptis į šį tiekėją, kad jis pateiktų paaiškinimus, įrodančius, jog informacija pagrįstai nurodyta kaip konfidenciali.

Gavus dalyvio reikalavimą supažindinti jį su kitų dalyvių pasiūlymais, tai reikėtų atlikti per protingą terminą, įvertinant tą laiką, kuris reikalingas perkančiajai organizacijai išsiaiškinti, kuri tiekėjo

pasiūlymo informacija yra konfidenciali. Perkančiajai organizacijai gavus dalyvio reikalavimą supažindinti jį su kitų dalyvių pasiūlymais, rekomenduojama dalyvį pakviesti į perkančiąją organizaciją ir joje supažindinti su kitų dalyvių pasiūlymais arba pateikti dalyvių pasiūlymų kopijas.

Viešųjų pirkimų specialistas taip pat turi užtikrinti, kad, dalyvaudamas bet kuriame pirkimo etape, visą su pirkimu gaunamą informaciją naudos laikydamasis teisės aktų reikalavimų.
